

Jacob Andreas Opskar

Ruhr-okkupasjonen

Årsaker og bakgrunn

Bacheloroppgave i Historie

Veileder: Kristian Steinnes

Mai 2021

Jacob Andreas Opskar

Ruhr-okkupasjonen

Årsaker og bakgrunn

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Kristian Steinnes
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for moderne samfunnshistorie

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Introduksjon, tilnærming og litteratur	2
Struktur	3
Metode og litteratur	3
Kapittel 2: Versaillestraktaten og dens konsekvenser	5
Krigsskadeerstatningen.....	5
Et territorielt og økonomisk svekket Tyskland.....	9
Hvordan påvirket Versaillestraktaten Tyskland?	10
Kapittel 3: Fransk utenriks- og økonomisk politikk.....	13
Ruhr-okkupasjonen i et fransk perspektiv	14
Fransk utenriks- og forsvarspolitikk.....	15
Fransk økonomisk politikk	17
Hvilken rolle spilte den franske strategien i forkant av Ruhr-okkupasjonen?	20
Kapittel 4: Tysk økonomisk politikk	22
Handelsbalanse og budsjett	22
Den tyske økonomien, 1914–1923	23
«American reparations to Germany».....	27
Var den tyske økonomiske politikken avgjørende for Ruhr-okkupasjonen?	27
Kapittel 5: Hva var bakgrunnen for Ruhr-okkupasjonen?	29
Var krigsskadeerstatningen for stor?	29
Hvorfor betalte ikke Tyskland mer?.....	31
Litteraturliste.....	34

Kapittel 1: Introduksjon, tilnærming og litteratur

Den 11. januar 1923 marsjerte omtrent 100 000 franske og belgiske soldater inn i Ruhr-regionen i Tyskland. Invasjonen som startet i Rhinland, i den allierte okkupasjonssonen vest i Tyskland, hadde viktige industrielle byer i sikte. Innen få dager ble byer som Gelsenkirchen, Recklinghausen, Bochum og Essen innlemmet i den allierte okkupasjonen av Rhinland som hadde vart siden 1918.¹ Soldatene som marsjerte inn i Ruhr ble aldri møtt med militær motstand av Tyskland, til tross for at de var bevæpnet med militært utstyr. Bakgrunnen for okkupasjonen hadde sitt opphav i en diplomatisk krise mellom Frankrike og Tyskland som omhandlet krigsskadeerstatningen Tyskland ble pålagt å betale etter første verdenskrig.² Den diplomatiske krisen og den påfølgende okkupasjonen var en strid om Versailles-traktatens legitimitet, der Frankrike i stor grad stod alene i ønsket om å opprettholde og følge traktaten slik den ble skrevet i 1919.³ Som følge av fredsoppgjøret etter første verdenskrig, skyldte Tyskland store summer til Frankrike, men Tyskland hadde store problemer med å betale gjelden sin. Årene mellom fredsoppgjøret og Ruhr-okkupasjonen i 1923 hadde vært svært tøffe økonomisk, også for Frankrike, som i motsetning til Tyskland hadde gått seirende ut av første verdenskrig. Krigsutbruddet i 1914 hadde snudd opp ned på en verden som i mange tiår hadde vært i stor økonomisk vekst og velstand som følge av industrialisering. Perioden som fulgte fredsoppgjøret var derimot preget av svært tøffe tider og økonomiske i verden.

Mellomkrigstiden var en særdeles hendelsesrik periode, men denne oppgaven vil ikke ta for seg mellomkrigstiden i sin helhet. Den fokuserer på årene som fulgte umiddelbart etter at fredsavtalen ble til i 1919, og fram til 1923. Hensikten med denne oppgaven er å gå i dybden på årsakene og forholdene som lå til grunn for okkupasjonen som pågikk fra 1923 til 1925. Denne oppgaven vil derfor vie oppmerksomhet til Versailles-traktaten, i et forsøk på å belyse hvordan konsekvensene av traktaten direkte og indirekte påvirket hendelsesforløpet fram til okkupasjonens start i 1923. Her vil særlig spørsmålet om krigsskadeerstatningen og territorielle endringer stå sentralt for å vise sammenhengen mellom traktaten og Ruhr-okkupasjonen. Oppgaven vil i tillegg belyse det franske perspektivet på hendelsesforløpet for å vise hvordan de franske politikerne håndterte fredsoppgjøret og konsekvensene av dette. Videre vil tysk økonomisk politikk vies oppmerksomhet for å undersøke den politiske og økonomiske strategien som ble ført for å håndtere krigsskadeerstatningen, som til slutt

¹ Fischer 2003: 40-42

² Fischer 2003: 29

³ Trachtenberg 1981: 699

resulterte i en fransk okkupasjon av tysk territorium. På bakgrunn av dette bygger oppgaven på følgende problemstilling: Hvilke årsaker og forhold ledet opp til Ruhr-okkupasjonen i 1923?

Struktur

Denne oppgaven er delt i 5 kapitler. Dette kapitlet vil videre redegjøre for metoden denne oppgaven bygger på, samt begrunne for samlingen av litteratur som er benyttet i studien. Deretter følger kapittel 2 om Versaillestraktaten, som vil belyse hvordan fredsoppgjøret og traktaten kan knyttes til de økonomiske problemene som oppstod i perioden fram til Ruhr-okkupasjonen i 1923. Kapittel 3 vil redegjøre for, og diskutere Frankrikes utenriks- og økonomiske politikk i den samme perioden. Kapittel 4 vil redegjøre for Tysklands økonomiske politikk for å belyse hvordan Tysklands økonomiske situasjon gradvis ble forverret, og som til slutt resulterte i den diplomatiske krisen som ledet til Ruhr-okkupasjonen. Til slutt vil kapittel 5 samle argumentasjonstrådene fra de foregående kapitlene, for å diskutere og reflektere over årsakene og forholdene som ledet til Ruhr-okkupasjonen.

Metode og litteratur

Denne oppgaven er en litteraturstudie, og den bygger derfor i stor grad på sekundærlitteratur som er skrevet av renommerte og innflytelsesrike historikere og økonomer. Det er benyttet et bredt utvalg av litteratur som er gitt ut over en stor tidsperiode fra 1919 til i dag. Litteraturen er valgt for å belyse forfatterens ulike synspunkter og argumentasjoner. Det vil derfor komme til uttrykk at det ikke er fullstendig enighet blant historikere, særlig på tvers av tidsperiodene litteraturen er gitt ut. Historieskrivningen på feltet har endret seg over århundret som har gått, noe som vil illustreres i denne oppgaven. Dette gjelder særlig spørsmålet om den tyske krigsskadeerstatningen som preget forløpet til Ruhr-okkupasjonen, men også i etterkant av okkupasjonen.

Kritikk mot Versaillestraktaten var lenge paradigmet innenfor historieforskningen på feltet, men i nyere tid har holdningene gradvis endret seg til det motsatte.⁴ En av bøkene som er benyttet i denne litteraturstudien er *The economic consequences of the peace* av John

⁴ Marks 2013: 632

Maynard Keynes. Keynes var en av de britiske delegatene som ble sendt til Versailleskonferansen, og var en av samtidens mest innflytelsesrike økonomer. I tillegg til dette var han også en av de fremste kritikerne av Versaillestraktaten. Hans kritikk mot traktaten ble svært innflytelsesrik i sin tid, og er inkludert i denne studien fordi hans bok er sentral for å forstå samtidens holdninger til hendelsene etter Versailleskonferansen. Keynes bok ble utgitt i 1919, kort tid etter konferansen. Hans kritikk er derfor basert på hans egne data, beregninger og meninger, som skulle forutse hvordan den økonomiske utviklingen i Europa ville bli etter krigen. Keynes var et førstehåndsvitne til forhandlingene, noe som gjør han til en viktig kilde til forhandlingene og samtidens holdninger til traktaten.

Historieskrivningen på feltet har, som nevnt, endret seg med tiden. På 1970-tallet ble nye franske arkiver åpnet opp for offentligheten, noe som bidro til at historikere fikk et nytt og bredere perspektiv på hendelsesforløpet og bakgrunnen til den aktuelle perioden. Historikere som Sally Marks og Marc Trachtenberg har vært sterke bidragsyttere til at holdningene til krigsskadeerstatningen og dens konsekvenser har endret seg.⁵ De har argumentert for at krigsskadeerstatningen ikke var for høy, og at det først og fremst var Tysklands økonomiske politikk i 1918–1923 som skapte problemene som til slutt gjorde Ruhr-okkupasjonen uunngåelig. Walter McDougall har også stilt seg på en lignende linje og fremmer det franske perspektivet i sin bok *France's Rhineland Policy, 1914–1924: The last bid for a balance of power in Europe*. Hans bok er en omfattende studie av den franske politikken som ble ført i den aktuelle perioden.

Andre bøker som er benyttet i denne studien er blant annet *The Deluge: The Great War and the Remaking of Global Order* av Adam Tooze. Tooze gir en bred oversikt over hvordan den første verdenskrigen forandret verden, og hvordan prosessen med å gjenetablere en ny orden foregikk. *The Ruhr crisis 1923–1924* av Conan Fischer er en grundig og utdypende studie av hendelsesforløpet under Ruhr-okkupasjonen, som belyser alt fra okkupasjonens opphav til konsekvensene av den. I kapittelet om Tysklands økonomiske politikk er *The Great Disorder* av Gerald Feldman og *When money dies: The nightmare of the Weimar hyperinflation* av Adam Ferguson sentrale bøker. Bøkene er anerkjente for sine bidrag til kunnskapen om Weimar-Tysklands økonomiske historie i den aktuelle perioden, og begge bøkene er derfor benyttet i denne litteraturstudien.

⁵ Schuker 1988: 14

Kapittel 2: Versaillestraktaten og dens konsekvenser

Da fredsforhandlingene i Paris etter første verdenskrig ble innledet i 1919 var Europa totalt forandret. Krigsutbruddet i 1914 mellom sentral- og ententemaktene markerte slutten på «det lange 1800-tallet». Den første verdenskrigen hadde vært av en størrelsesorden man aldri hadde sett tidligere. Krigen hadde medført enorme skader, spesielt i Nord-Frankrike og Belgia, som hadde utgjort slagmarken på Europas vestfront i fire år. Oppgaven seierherrene satt igjen med da Pariskonferansen ble innledet i 1919 var derfor enorm. Et krigsherjet Europa skulle gjenreises, grenser skulle trekkes på nytt etter nye idealer, statlige økonomier gjenoppbygges, nye mellomstatlige relasjoner etableres og ikke minst skulle man legge grunnlaget for en ny og varig fred. Visjonene for hvordan disse målene skulle oppnås var naturligvis mange og de respektive statene hadde ulike tilnærminger til forhandlingene på bakgrunn av sikkerhetspolitiske og økonomiske forutsetninger og målsetninger.

Dette kapittelet skal derimot ikke handle eksplisitt om forhandlingene i Versailles og motivene som lå bak, men om selve utfallet og konsekvensene av dem. Da franske og belgiske militære styrker marsjerte inn i Ruhr 11. januar 1923 for å ta kontroll over de industrielle ressursene i området, var beslutningen om okkupasjon tatt med utgangspunkt i Versaillestraktaten. Dette kapittelets sentrale spørsmål er derfor: Hvordan kan Versaillestrakten i seg selv og konsekvensene av den knyttes til de politiske og økonomiske problemene som oppstod i perioden 1919–1923 og den påfølgende Ruhr-okkupasjonen? Kapittelet vil særlig legge vekt på traktatens konsekvenser for Tyskland, ettersom skaperne av traktaten, i samtiden, mottok mye kritikk for traktatens harde betingelser ovenfor Tyskland. Hvordan skulle traktaten legge grunnlaget for fred og forsoning i Europa etter krigen, og hvordan ville dette påvirke Tyskland økonomisk? Her er det viktig å understreke at dette kapittelet kun vil belyse de potensielle konsekvensene av traktaten da den ble vedtatt. På bakgrunn av dette vil jeg i dette kapittelet se på spørsmålet om krigsskadeerstatningen og hva denne innebar. Deretter vil kapittelet belyse andre deler av traktaten som direkte og indirekte påvirket Tyskland økonomisk i årene etter fredsoppgjøret.

Krigsskadeerstatningen

Den mest omstridte og kontroversielle delen av Versaillestraktaten omhandlet krigsskadeerstatningen.⁶ Tyskland ble, av de allierte, pålagt å betale krigsskadeerstatning for

⁶ Feinstein, Temin & Toniolo 1997: 35

skadene og lidelsene de hadde påført sivile under krigen. Nøyaktig hvilke tap som skulle dekkes av Tyskland var det uenighet om. I Versaillestraktaten ble det spesifikt uttrykt at Tyskland skulle dekke «all damage done to the civilian population of the allies and to their property by the aggression of Germany by land, sea and air.»⁷ Hva akkurat dette innebar var opp til hver enkelts tolkning. John M. Keynes poengterer at for eksempel en økning av skatter, som er en av måtene å finansiere krig på, kunne tolkes som en slik skade påført den sivile befolkningen ettersom den utgjorde et økonomisk tap.⁸ En annen viktig side ved diskusjonen om krigsskadeerstatningen var om den bare skulle dekke ødeleggelsene i de okkuperte områdene, eller inkludere andre kostnader. Slik betingelsene for våpenhvilen ble presentert for Tyskland skulle krigsskadeerstatningen kun dekke for kostnader direkte knyttet til ødeleggelsene i de allierte områdene, noe Woodrow Wilsons 14 punkter for fred ga uttrykk for. På en annen side ble det argumentert for at krigsskadeerstatningen skulle dekke for tap, slik som bomberaidene i Storbritannia eller den uinnskrenkede ubåtkrigføringen.⁹ Setningens upresisjon dannet derfor mye usikkerhet rundt den endelige krigsskadeerstatningen Tyskland skulle betale. I et forsøk på å få en større andel av betalingene introduserte Storbritannia pensjoner i forhandlingene om krigsskadeerstatningen, hvilket betydde at Storbritannias andel av summen ville økes i forhold til Frankrikes andel. Dette var ikke bare i strid med avtalen Tyskland hadde signert med de allierte, men var også i strid med USAs forståelse av hva krigsskadeerstatningen skulle dekke.¹⁰ Da Tyskland signerte våpenhvilen i august 1918 var dette med utgangspunkt i en avtale om at Tyskland skulle dekke tap som følge av tysk militær aggresjon.¹¹ Da summen etter hvert skulle vise seg å øke utover det Tyskland på forhånd hadde skrevet under på i våpenhvilen fra august 1918, skapte dette misnøye i Tyskland.¹² Tyskland var av den oppfatningen at de skulle dekke tap påført av det tyske militæret, ikke at de skulle dekke kostnadene av de alliertes velferdsordninger til soldater.¹³

Summen Tyskland ble pålagt å betale ble ikke bestemt under selve konferansen, men oppgaven om å fastslå en sum ble gitt til den nyopprettede «Reparations Commission» som skulle fastsette summen innen 1. mai 1921.¹⁴ Likevel ble det bestemt at Tyskland, innen mai

⁷ Keynes 1919: 44

⁸ Keynes 1919: 44

⁹ Keynes 1919: 45

¹⁰ Trachtenberg 1979: 29

¹¹ Tooze 2014: 293

¹² Tooze 2014: 293

¹³ Tooze 2014: 293

¹⁴ McDougall 1978: 79

1921, skulle betale en sum på 20 milliarder mark inntil den endelige summen var avklart.¹⁵ Summen på 20 milliarder mark inkluderte overførselen av store deler av den tyske handelsflåten, infrastruktur knyttet til jernbanevogner, lokomotiver og all offentlig eiendom i Tysklands tidligere kolonier, inkludert all eiendom i Alsace-Lorraine. Selv om denne betalingen riktignok reduserte den totale summen, hadde den liten effekt. I tillegg svekket den Tysklands infrastruktur og handelsvirksomhet som resulterte i at grunnlaget for inntekt ble dårligere i årene som fulgte.¹⁶ Konsekvensen var at sårt tiltrengte inntekter gikk tapt for Tyskland.

I januar 1921 møttes de allierte på nytt i Paris for å diskutere krigsskadeerstatningen. I Parisresolusjonen ble det bestemt at krigsskadeerstatningen var på 236 milliarder mark. Tyskland var uenige, hvilket medførte at den tyske utenriksministeren erklærte summen urealistisk.¹⁷ I mars samlet de allierte seg på nytt for å reforhandle totalsummen på krigsskadeerstatningen, ettersom fristen for å fastsette en sum var den 1. mai 1921.¹⁸ Tyskland presenterte tidlig et forslag på 30 milliarder mark, noe som belyste det enorme skillet mellom de to sidene i forhandlingene.¹⁹ Konsekvensen av det de franske politikerne opplevde som helt absurde forslag fra tysk side var at de gikk tomme for tålmodighet. Dette førte til at britiske og franske tropper i mars okkuperte byene Düsseldorf, Duisburg og Ruhrort i Ruhr-regionen, like ved grensen til okkupasjonssonen vest for Rhinen.²⁰ I april, en måned senere, ble Tyskland presentert et ultimatum, det såkalte Londonultimatomet. Den totale summen på krigsskadeerstatningen ble satt til 132 milliarder mark, som skulle betales over en periode på 42 år. Dersom denne ikke ble betalt ville den resterende delen av Ruhr-regionen bli okkupert.²¹ Tysklands gjeld var i praksis likevel ikke 132 milliarder mark. Kommisjonen fastsatte at totalsummen skulle deles i intervaller, slik at Tysklands gjeld i begynnelsen var på 50 milliarder mark. De resterende 82 milliardene eksisterte kun i teorien, før Tyskland ble ansett som sterkt nok til å håndtere byrden av totalsummen.²² Dette betydde at Tyskland de første årene skulle betale en årlig sum på 2 milliarder mark i tillegg til 26 prosent av profitten

¹⁵ McDougall 1978: 79

¹⁶ Keynes 1919: 27

¹⁷ Fischer 2003: 18

¹⁸ McDougall 1978: 154

¹⁹ Tooze 2014: 367

²⁰ Fergusson 2010: 35

²¹ Stolper 1940: 140

²² Schuker 1988: 16

på tysk eksport etter 1921, noe som ville utgjort omtrent 5,8 prosent av statlige inntekter i Tyskland med utgangspunkt i inntektene i 1921.²³

Deler av nedbetalingen av krigsskadeerstatningen skulle komme i form av leveranser av råvarer slik som kull. Det ble forventet leveranser på opptil 45 millioner tonn kull hvert år fra Tyskland til enkelte allierte land.²⁴ Den angitte mengden kull skulle være nok til å forsyne Frankrike, Luxembourg og Italias fulle behov, og dermed sørge for at disse landene kunne holde sine industrier i gang. Mengden kull utgjorde en signifikant mengde av Tysklands kullproduksjon før krigen.²⁵ Keynes spådde derfor at Tyskland måtte gå med på en betraktelig dårligere levestandard dersom de skulle være i stand til å etterkomme leveransene av kull til de allierte. Dette resulterte også i at Tyskland ikke ville kunne eksportere kull for egen profitt.²⁶ Etter krigen produserte Tyskland et mye mindre volum av kull enn før 1914, hvilket påvirket deres evne til å levere kull som avtalt og leveransene nådde aldri den planlagte summen.²⁷ Ikke bare påvirket produksjonsnedgangen Tysklands evne til å levere til de allierte, den påvirket også Tysklands eget konsum ved at industriene ikke fikk like god tilgang på kull som hadde skapt økonomisk vekst før krigen. Konsekvensene av disse leveransene var derfor økonomiske tap som utvilsomt svekket Tysklands økonomi på lang sikt.²⁸

Fredsoppgjøret etter krigen har som nevnt vært under mye kritikk fra historikere og økonomer både i samtiden og i senere tid. Mye av denne kritikken er rettet mot totalsummen på krigsskadeerstatningene som mange mente var altfor høy. Blant kritikerne var den nevnte økonomen Keynes, som mente at summen var tre ganger så høy som det Tyskland hadde kapasitet til å betale.²⁹ Ifølge Keynes var ikke den store summen hensiktsmessig med tanke på en økonomisk gjenoppbygging av Europa. Han konstaterte følgende i sin bok: "I believe that the campaign for securing out of Germany the general costs of the war was one of the most serious acts of political unwisdom for which our statesmen have ever been responsible".³⁰

I motsetning til Keynes, er historikeren Sally Marks blant dem som har hevdet at den totale summen på krigsskadeerstatningen ikke var større enn Tyskland hadde kapasitet til å betale. Marks argumenterer for dette med utgangspunkt i et eksempel om Frankrike, som etter sitt

²³ Schuker 1988: 17

²⁴ Bariéty 1998: 34

²⁵ Bariéty 1998: 34

²⁶ Keynes 1919: 36

²⁷ Bariéty 1998: 36

²⁸ Keynes 1919: 36

²⁹ Stolper 1940: 140

³⁰ Keynes 1919: 56

nederlag i den fransk-tyske krigen i 1870–1871 ble pålagt å betale erstatning til Tyskland. Frankrike viste den gang stor vilje til å betale sin gjeld, som etter få år var ferdig nedbetalt.³¹ Ifølge Marks handlet derfor problemene rundt krigsskadeerstatningen ikke om Tysklands kapasitet og evne til å betale. Tyskland hadde underskrevet en betinget overgivelse, ikke ubetinget, og det oppstod derfor bitterhet over nederlaget og de påfølgende kravene fra de allierte.³² Problemet var derfor ikke Tysklands kapasitet til å betale, men heller Tysklands holdninger, og vilje til å betale.³³

Et territorielt og økonomisk svekket Tyskland

Det er, som vist tidligere, delte meninger rundt krigsskadeerstatningens størrelse og Tysklands kapasitet til å betale den. Mindre kontroversielt var det at Tysklands økonomi kom til å bli hardt rammet av gjelden og av traktatens øvrige bestemmelser. Traktaten rammet ikke Tyskland kun gjennom krigsskadeerstatningen, men også indirekte ved å svekke Tysklands økonomi på andre måter. En av disse måtene var ved å frata Tyskland territorium. I 1919 ble det gjort en rekke endringer på Europas kart. Tyskland ble, i motsetning til sine tidligere allierte, ikke delt opp i mindre stater, men heller svekket ved at de måtte avstå deler av sitt territorium til andre stater. Blant disse var den nevnte regionen Alsace-Lorraine som, mellom 1871 og 1918, var tysk. I denne perioden hadde Tyskland bygd opp regionens industri og infrastruktur, som hadde styrket regionen kraftig. Før 1914 kom hele 75% av tysk produksjon av jernmalm fra Alsace-Lorraine. Dette var en industri som hadde blitt bygd opp etter nye teknologiske innovasjoner i etterkant av Tysklands annekasjon av Alsace-Lorraine i 1871, og de tyske investeringene i regionen gikk dermed tapt.³⁴ At Tyskland likevel forble et helt rike, i motsetning til sine allierte, har gjort at Versaillestraktaten ofte blir ansett som en av de mer generøse av traktatene etter krigen.³⁵

Videre ble alt tysk territorium vest for Rhinen, samt noen byer øst for den, underlagt en alliert okkupasjon som Tyskland selv var pliktet å finansiere. Okkupasjonssonene ble delt i tre deler, der de tre delene skulle returneres til Tyskland i intervaller på 5, 10 og 15 år.³⁶ Innenfor denne okkupasjonssonen lå Saar-regionen som Frankrike skulle få fulle rettigheter til i 15 år, som

³¹ Marks 1998: 357

³² Marks 1998: 358

³³ Marks 1998: 358

³⁴ Bariéty 1998: 31

³⁵ Fergusson 2010: 17

³⁶ McDougall 1978: 67

kompensasjon for de ødelagte kullgruvene i Nord-Frankrike, og delvis som betaling for krigsskadeerstatningen.³⁷ Her skulle det også settes opp en folkeavstemning som skulle avgjøre regionens tilhørighet etter perioden på 15 år. For den lille regionen Øvre Schlesien som lå på grensen til Polen, og som var viktig for Tysklands kullproduksjon, ble det valgt en lignende løsning. Regionens befolkning var delt polsk, tsjekkoslavisk og tysk, mens dens industri og økonomi hadde sterke bånd til Tyskland.³⁸ I 1921 ble det avholdt en folkeavstemning i regionen, som førte til at Øvre Schlesien ble delt mellom Tyskland og Polen. Resultatet av dette var at store mengder kull gikk tapt for Tyskland.³⁹

På grunn av Alsace-Lorraines økonomiske tilknytning til Tyskland ble det vedtatt at all industri fra regionen kunne eksportere varer tollfritt inn til Tyskland, men tysk eksport inn til Alsace-Lorraine nøt ikke de samme godene.⁴⁰ Tollbarrierene som diskriminerte Tyskland gjorde tyske industrier svært sårbare. Tollbarrierer er som oftest til for å beskytte et lands egen industri og ressurser mot konkurranse utenfra. Når Tyskland mistet denne beskyttelsen ble den tyske økonomien svekket ved at den tapte inntekter på toll, samt at Tyskland også tapte inntekter på sin eksport andre veien.

Tyskland ble også pålagt å avstå alle sine oversjøiske territorier og all offentlig eiendom i disse områdene. Tyskland mottok ingen betaling for territoriene og eiendommene som ble avstått. Eventuell gjeld Tyskland hadde opparbeidet seg i forbindelse med konstruksjon og vedlikehold av eiendommene måtte fortsatt nedbetales.⁴¹ Resultatet av dette var at tyske investeringer, og viktige inntektskilder i deres kolonier, forsvant.

Hvordan påvirket Versaillestraktaten Tyskland?

Dette kapittelet har redegjort for Versaillestraktatens ulike artikler som enten direkte eller indirekte svekket Tyskland økonomisk. Hensikten med dette kapittelet var, som nevnt, ikke å diskutere motivene bak forhandlingene som pågikk i 1919, men heller konsekvensene av dem. Kapittelet har derfor belyst hvordan traktaten direkte rammet Tyskland økonomisk, først og fremst gjennom krigsskadeerstatningen og råvareleveransene. Krigsskadeerstatningen som til slutt ble forhandlet til 132 milliarder mark skapte stor misnøye i Tyskland. Den tyske oppfatningen før forhandlingene om krigsskadeerstatningen var at man skulle betale for

³⁷ Keynes 1919: 33

³⁸ Keynes 1919: 34

³⁹ Bariéty 1998: 38

⁴⁰ Keynes 1919: 40

⁴¹ Keynes 1919: 27

tapene som direkte kunne knyttes til skadene som ble påført sivilbefolkningen og landområdene i Nord-Frankrike. I tillegg skulle deler av krigsskadeerstatningen betales med ressurser som kull. Ettersom effektiviteten på kullproduksjonen i Tyskland hadde sunket, skapte dette store problemer for Tyskland, som skulle dekke det fulle behovet til både Frankrike, Italia og Luxembourg.

Indirekte rammet traktaten Tyskland gjennom blant annet territoriale endringer som på lang sikt betydde at Tyskland mistet industri og ressurser de tidligere hadde tilgang på, men som ikke lenger var innenfor tysk territorium. Tyskland ble svært hardt rammet da noen av deres mest industrielt utviklede områder ble underlagt en okkupasjon som kuttet tilgangen på ressurser Tyskland trengte. I alt er det beregnet at Tyskland mistet ca. 13 prosent av sitt territorium og 10 prosent av befolkningen sammenlignet med 1913 nivået.⁴² Resultatet av dette var at inntektsgrunnlaget ble dårligere for det nye tyske demokratiet, i tillegg til at utgifter i forbindelse med transport og handel ble dyrere. En av grunnene til dette var at Tyskland måtte begynne å importere enkelte ressurser de tidligere hadde hatt tilgang på innenfor tysk territorium. I de territoriene som Tyskland mistet, var det også ressurser som kunne gjort Tyskland bedre rustet og mer betalingsdyktig i tiden etter krigen.

Det var dermed flere deler av traktaten som både direkte og indirekte påvirket Tysklands evne til å betale gjelden de ble pålagt. Denne oppgaven har kun fokusert på å fremheve de viktigste og mest relevante konsekvensene som kan knyttes til Ruhr-okkupasjonen og striden om krigsskadeerstatningen. Dersom Tyskland hadde beholdt sine territorier og ressurser hadde de unektelig stått mye bedre rustet til å betale den store erstatningssummen. Likevel var dette noe spesielt Frankrike fryktet ettersom de var redde for at krigsskadeerstatningen ikke ville være nok til å begrense Tysklands hegemoni på kontinentet. Versaillestrakten er knyttet opp mot Ruhr-okkupasjonen ettersom krigsskadeerstatningen og selve traktatens legitimitet kontinuerlig ble diskutert gjennom 1920-tallet. Videre er det åpenbart at trakten var en viktig del av bakgrunnen for Ruhr-okkupasjonen, da okkupasjon var en av sanksjonene innfelt i traktaten, dersom Tyskland ikke var i stand til å betale. Ruhr-okkupasjonen var et virkemiddel Frankrike tok i bruk gjennom Versaillestrakten, som forandret maktbalansen mellom de to statene. Traktatens konsekvenser vil fortsatt være et gjennomgående og sentralt tema i denne oppgaven. De to neste kapitlene vil bedre synliggjøre konsekvensene av traktaten ved å se

⁴² Stolper 1940: 135

nærmere på fransk og tysk politikk, og hvordan denne utviklet seg i etterkant av fredsoppgjøret fra 1919–1923.

Kapittel 3: Fransk utenriks- og økonomisk politikk

Da de franske politikerne møtte opp på Versailleskonferansen, var det spesielt den økonomiske gjenoppbygning av Frankrike og det sikkerhetspolitiske dilemmaet som stod på agendaen. Den første verdenskrigen kostet Frankrike enormt på flere områder. I fire år hadde slagmarken i Nord-Frankrike ruinert flere viktige industrielle områder, landsbyer, samt kullgruvene i området. De materielle skadene på fransk jord var enorme, og tapene av menneskeliv var også blant de største sett i forhold til statene som var involvert i krigen.⁴³ Jobben med å gjenoppbygge disse områdene og kostnadene som fulgte var store, særlig fordi den franske økonomien var svært ustabil og skjør etter krigens slutt. Frankrike hadde finansiert krigen gjennom lån fra blant annet Storbritannia og USA.⁴⁴ Både franske politikere og den resterende befolkningen hadde friskt i minne at Tyskland hadde invadert Frankrike to ganger på under 50 år. Dette var derfor utgangspunktet for det franske sikkerhetspolitiske dilemmaet under fredsoppgjøret.

Det foregående kapittelet drøftet ulike måter Versaillestraktaten var knyttet til de økonomiske problemene som oppstod på 1920-tallet. Dette kapittelet skal ta for seg den franske strategien mellom 1918 og 1923. Kapittelets sentrale spørsmål er: På hvilken måte spilte Frankrikes utenriks- og økonomiske politikk en rolle i opptakten til Ruhr-okkupasjonen? For å besvare dette spørsmålet vil jeg belyse hendelsesforløpet med vekt på bakgrunn og motiver for de beslutningene som ble tatt rundt Versaillestraktaten og den påfølgende Ruhr-okkupasjonen. Først vil derfor de rent umiddelbare årsakene til okkupasjonen belyses med fokus på hendelsesforløpet fra 1918–1923. Deretter vil jeg redegjøre for og drøfte de franske politikernes motiver og hensikter ved forhandlingene under Versailleskonferansen, med vekt på deres sikkerhetspolitikk i Rhinland og Ruhr fram til okkupasjonen i 1923. Hvordan skulle man sikre Frankrike mot enda en Tysk invasjon, og hvilken strategi førte Frankrike i Rhinland? Deretter vil kapittelet redegjøre for den økonomiske situasjonen i Frankrike etter krigen, som dannet et sentralt utgangspunkt for den franske forhandlingsposisjonen under fredsoppgjøret, og senere under striden om krigsskadeerstatningen. Hvordan skulle Frankrike gjenoppbygge landet sitt, og hvor skulle pengene komme fra?

⁴³ McDougall 1978: 7

⁴⁴ McDougall 1978: 73

Ruhr-okkupasjonen i et fransk perspektiv

Beslutningen om å okkupere Ruhr fra fransk side var motivert av både økonomiske og forsvarspolitiske faktorer. De første planene for en okkupasjon ble lagt allerede tidlig i 1921, på omtrent samme tid som forhandlingene om krigsskadeerstatningen pågikk i Paris. Da de først ble tatt i bruk få måneder senere, var hensikten å presse Tyskland i forhandlingene ved å okkupere de nevnte havnebyene vest i Ruhr-regionen. Kort tid senere ble planer for okkupasjon av resten av regionen også lagt.⁴⁵ Disse planene ønsket Frankrike i utgangspunktet ikke å ta i bruk uten støtte fra Storbritannia.⁴⁶ Da alliansen mellom Storbritannia og Frankrike ikke ble forlenget etter krigens slutt, kjølnet forholdet mellom de to statene over tid.⁴⁷ Samtidig som forholdet til Frankrike kjølnet, vokste misnøyen mot Versaillestraktaten i Storbritannia. En av grunnene til dette var en økende britisk skepsis mot den franske utenrikspolitikken i Rhinland, som av både britiske og amerikanske politikere ble ansett som ekspansjonistisk og militaristisk.⁴⁸ Som tidligere nevnt, vokste også skepsisen mot krigsskadeerstatningen i Storbritannia, som særlig etter Keynes publisering av *The economic consequences of the peace* ble ansett å være for høy.⁴⁹ I Storbritannia mente man også at erstatningen skulle betales, men ettersom den økonomiske situasjonen i Storbritannia ikke var like desperat som i Frankrike, ønsket man ikke å ruinere Tyskland for å presse ut betalingen.⁵⁰ Storbritannias statsminister, David Lloyd George, hadde også tidligere uttrykt at en okkupasjon av Ruhr ikke ville være lønnsomt, tvert imot ville den koste både politisk og økonomisk samtidig som han fryktet at en okkupasjon ville fremmedgjøre Tyskland ytterligere.⁵¹ Samtidig trakk USA seg tilbake ettersom de ikke ønsket å involvere seg ytterligere i europeisk politikk.⁵² Sikkerhetsgarantiene som ble gitt til Frankrike under forhandlingene i mars 1919 kollapset som en følge av at USA trakk seg tilbake. Konsekvensen av dette var et økende press på Frankrike til å finne andre løsninger på sitt forsvarspolitiske dilemma.⁵³

Den 12. juli 1922 måtte Tyskland be om et moratorium, en utsettelse på betalingene, til utgangen av 1924. Dette resulterte i den diplomatiske krisen som til slutt kulminerte i en

⁴⁵ McDougall 1978: 151

⁴⁶ Tooze 2014: 367

⁴⁷ Keiger 1998: 55

⁴⁸ McDougall 1978: 150

⁴⁹ Fischer 2003: 14

⁵⁰ McDougall 1978: 78

⁵¹ McDougall 1978: 154

⁵² Tooze 2014: 372

⁵³ McDougall 1978: 183

fransk og belgisk okkupasjon av Ruhr.⁵⁴ Det samme året ble det holdt flere konferanser i håp om å komme til enighet rundt spørsmålet om krigsskadeerstatningen for å unngå en okkupasjon av Ruhr. Spørsmålet om reduksjon av gjeld mellom de tidligere allierte stod sentralt i disse forhandlingene. Dersom Frankrike ikke skulle gå til en okkupasjon av Ruhr trengte de et reelt alternativ til krigsskadeerstatningen, men man kom ikke fram til en løsning.

Fransk utenriks- og forsvarspolitik

Det franske utgangspunktet for landets utenriks- og forsvarspolitik etter 1918 var å sikre seg mot Tysklands militære og industrielle makt, som hadde preget det foregående århundret. Etter tapet i den fransk-tyske krigen i 1871 hadde Frankrike klart å gjenopprette maktbalansen i Europa etter at den fransk-russiske alliansen fra 1881–1884, samt gjennom samarbeidet med Storbritannia.⁵⁵ Den første verdenskrigen hadde likevel vist at Tysklands militære makt var sterkere enn Frankrikes alene, og å videreføre alliansen med USA og Storbritannia etter krigen var derfor svært viktig for Frankrike.⁵⁶ Å få tilbakeført Alsace-Lorraine ga en naturlig forbedret grense på grunn av regionens geografi, men ble ikke ansett som tilstrekkelig for fransk sikkerhet.⁵⁷ Det måtte mer til for å forsterke Frankrikes sikkerhetspolitiske situasjon i Europa.

De fleste territorielle endringene er beskrevet i det foregående kapittelet om Versaillestraktatens konsekvenser. Frankrike fikk, som nevnt, gjennomslag for en okkupasjon av Rhinland på 15 år fordelt over tre intervaller. Frankrikes opprinnelige ønske var enten en permanent fransk okkupasjon, eller opprettelsen av en ny såkalt «buffer-stat» som skulle demme opp for tysk aggresjon.⁵⁸ Enkelte gikk så langt som å kreve en fullstendig oppløsning av det tyske riket, på lik linje med deres tidligere allierte, Østerrike-Ungarn og det osmanske riket.⁵⁹ Ikke bare ville de territorielle kravene forsterke den franske grensen mot Tyskland, men de ville også svekke Tyskland ytterligere ettersom Rhinland var et viktig område for tysk industri. Kravene var dermed ikke bare et resultat av strategisk forsvarspolitik, men også av økonomiske hensyn. Frankrike ønsket enda sterkere kontroll over Rhinland enn det som opprinnelig ble vedtatt i traktaten. Frankrikes krav på Saar-regionen var også i utgangspunktet

⁵⁴ Fischer 2003: 23

⁵⁵ Stevenson 1998: 97

⁵⁶ Stevenson 1998: 95

⁵⁷ McDougall 1978: 21

⁵⁸ McDougall 1978: 16-17

⁵⁹ McDougall 1978: 20

hardere enn det som ble videreført. Regionen, som var rik på kull, hadde ved enkelte anledninger tidligere vært en del av Lorraine, og Frankrike håpet derfor at de ville være i stand til å påvirke en folkeavstemning i deres favør.⁶⁰ Saar hadde derimot vært sterkt knyttet til Tyskland i senere tid, og Keynes var blant dem som argumenterte for at det ville være fullstendig i strid med de alliertes prinsipp om rett til selvbestemmelse å gi Saar til Frankrike permanent.⁶¹

Grunnen til at Frankrike var villige til å inngå kompromiss på flere av de territorielle kravene var at ønsket om å fortsette alliansen med Storbritannia og USA var sterkere enn ønsket om kontroll over tysk territorium. De franske politikerne så løsningen på det franske sikkerhetsproblemet etter krigen som todelt. Den første delen av løsningen var okkupasjon og sterke økonomiske tiltak rettet mot Tyskland for å sikre Frankrikes trygghet. Den andre delen gikk ut på å opprettholde alliansen mellom de allierte fra krigen, noe som skulle virke avskrekkende.⁶² Når Frankrike etter hvert inngikk et kompromiss i Rhinland, hadde beslutningen bakgrunn i sikkerhetsgarantier som ble gitt til Frankrike av USA og Storbritannia.⁶³ Alliansen ble ikke videreført slik Frankrike ønsket fordi USA trakk seg tilbake. De ønsket ikke å gå med på å videreføre hverken det økonomiske eller militære samarbeidet, som hadde eksistert mot slutten av krigen.⁶⁴ USA ønsket å returnere til den frie markedsøkonomien og ville derfor ikke gjøre forskjell på tidligere allierte og fiender.⁶⁵ Flere franske ledere mente at sikkerhetsgarantiene de hadde fått var utilstrekkelig for fransk sikkerhet, sammenlignet med en utvidet okkupasjon eller andre fysiske garantier.

Konsekvensene av dette var at franske ledere måtte satse på den første delen av løsningen for deres forsvarspolitikk.⁶⁶ Dette betydde at Frankrike i større grad var avhengig av Rhinland-okkupasjonen og de økonomiske godene ved krigsskadeerstatningen for å styrke sin sikkerhetspolitiske situasjon. Videre møtte fredsoppgjøret motstand både i USA der Woodrow Wilson ikke fikk gjennomslag for Folkeforbundet, og i Storbritannia.

Frankrike hadde, på bakgrunn av deres forsvarspolitiske mål, designet Versaillestraktaten på en måte som førte til at frigjøringen av Rhinland var avhengig av at Tyskland betalte krigsskadeerstatningen. Dersom denne ikke ble betalt, eller Frankrike følte deres sikkerhet var

⁶⁰ Stevenson 1998: 101

⁶¹ Keynes 1919: 33

⁶² Stevenson 1998: 96-97

⁶³ Fischer 2003: 14

⁶⁴ Stevenson 1998: 99-100

⁶⁵ McDougall 1978: 75-76

⁶⁶ Fischer 2003: 14

truet, kunne okkupasjonen forlenges inntil videre.⁶⁷ Dette var også grunnen til at de allierte, gjennom sanksjoner i Versaillestraktaten i 1921, utvidet okkupasjonen til også å gjelde byer som Düsseldorf, Duisburg og Ruhrort. Disse byene lå i den vestlige delen av Ruhr, på grensen til okkupasjonssonen. På denne måten koblet Frankrike Rhinland-okkupasjonen til krigsskadeerstatningens nedbetaling og traktatens opprettholdelse. Den franske statsministeren Georges Clemenceau forventet at Tyskland kom til å få problemer med nedbetalingen av gjelden sin.⁶⁸ Denne strategien ble derfor sett på som en måte for Frankrike å permanent bli i Rhinland.

Fransk økonomisk politikk

Den økonomiske situasjonen i Frankrike etter første verdenskrig var, som nevnt, problematisk. Underveis i krigen hadde Frankrike blitt mer og mer avhengig av hjelp og lån fra sine allierte for å holde økonomien i gang.⁶⁹ Frankrike, som før krigen hadde vært en kreditorstat, opplevde at deres situasjon var snudd på hodet. Etter krigen var ikke Frankrike lenger en kreditorstat, men heller en debitorstat som skyldte store summer til blant annet sine nærmeste allierte, Storbritannia og USA.⁷⁰ For å spare befolkningen for et ytterligere skattetrykk, finansierte Frankrike krigføringen, i stor grad, gjennom lån.⁷¹ Franske politikere ønsket ikke at en allerede lidende sivilbefolkning skulle ta regningen for krigen, og en økning i skatter ble derfor ansett som uaktuelt.⁷² Totalt skyldte Frankrike omtrent 5 milliarder dollar til sine allierte og det tok opp stor plass i statsbudsjettet å betjene disse lånene.⁷³ På grunn av dette var Frankrike avhengig av flere nye lån med høye renter for å finansiere gjenoppbygningen av landets ødelagte områder, ettersom Tyskland ikke var i stand til å betale det de skyldte Frankrike i tide.⁷⁴ Frankrike var derfor avhengig av samarbeid mellom de allierte etter krigen, siden Frankrike hadde tatt en stor del av byrden når det kom til selve krigføringen og ødeleggelsene som fulgte. Som beskrevet ovenfor ønsket Frankrike å videreføre alliansen med USA og Storbritannia som en del av sin forsvarspolitik. Dette var også målsetningen for den franske økonomiske politikken.

⁶⁷ Stevenson 1998: 99

⁶⁸ Fischer 2003: 12

⁶⁹ McDougall 1978: 73

⁷⁰ McDougall 1978: 73

⁷¹ McDougall 1978: 73

⁷² McDougall 1978: 73

⁷³ Tooze 2014: 367

⁷⁴ Tooze 2014: 366

En potensiell løsning på de økonomiske problemene Frankrike stod ovenfor, var å dele kostnadene krigen hadde medført. USA og Storbritannia hadde opplevd færre militære tap og ødeleggelser på sin jord, og stod sterkere økonomisk som følge av det.⁷⁵ Storbritannia hadde unngått de største økonomiske konsekvensene ved krigen ettersom de britiske øyene var så godt som urørt. Storbritannia hadde likevel stagnert økonomisk under krigen i forhold til USA. Dette resulterte i at man fryktet for Londons konkurransedyktighet som finanssentrum.⁷⁶ For Storbritannia handlet derfor ikke krigsskadeerstatningen om deres egen overlevelse, men om å opprettholde sin økonomiske posisjon i verden.⁷⁷ Situasjonen var veldig annerledes for Frankrike, som i større grad trengte økonomisk støtte for å holde den økonomiske situasjonen stabil. Dette førte til at Frankrike ønsket å redusere sin gjeldsbyrde, som var stor. USA hadde derimot ingen planer om å slette gjeld, og ønsket alt tilbakebetalt i sin helhet, noe som også var gjeldende for Storbritannia.⁷⁸ Videre ønsket Frankrike i større grad et økonomisk samarbeid, som kunne bidra til å skape den nødvendige økonomiske veksten som krevdes for å rekonstruere Europa etter krigen. Under forhandlingene i Versailles hadde Frankrike foreslått en omfordeling av kostnadene av krigen og gjeld etter statenes bidrag og evne til å betale. Denne løsningen ville avlastet Frankrike for de økonomiske kostnadene av krigen, men løsningen ble derimot fort avslått av USA.⁷⁹ Siden både skattlegging og alliert økonomisk samarbeid var uaktuelt, så Frankrike på krigsskadeerstatningen som løsningen på sine økonomiske problemer.⁸⁰ I de franske politikernes øyne stod det derfor mellom deres egen eller Tysklands økonomiske ruin. Ettersom Frankrike anså Tyskland som fullt ansvarlig og skyldig i krigsutbruddet, var de franske politikerne heller ikke i tvil om de moralske implikasjonene ved å legge byrden av kostnadene over på Tyskland.⁸¹ På denne måten ble krigsskadeerstatningen løsningen både på de økonomiske og sikkerhetspolitiske problemene til Frankrike.

I sin bok, kritiserte Keynes særlig Frankrike for å føre en hard linje under forhandlingene om krigsskadeerstatningen og fredsoppjøret i Versailles. Historikeren Adam Tooze hevder at Keynes kritikk av Frankrike er feilrettet ettersom Frankrikes ønske, i utgangspunktet, ikke var å straffe Tyskland unødvendig hardt, men heller å satse på økonomisk integrasjon mellom de

⁷⁵ McDougall 1978: 74

⁷⁶ Tooze 2014: 293

⁷⁷ Tooze 2014: 293

⁷⁸ McDougall 1978: 75

⁷⁹ Trachtenberg 1979: 30

⁸⁰ McDougall 1978: 33

⁸¹ McDougall 1978: 72

tidligere allierte.⁸² Étienne Clémentel, Frankrikes handelsminister, ga uttrykk for at et moderat fredsoppgjør kun var mulig ved økonomisk samarbeid som kunne sikre gjenoppbyggingen av Europa. Frankrike anså et økonomisk samarbeid som den beste løsningen på gjenoppbyggingen av sin økonomi, noe som også ville gjort fredsoppgjøret med Tyskland mer forsonende. Alternativet til et økonomisk samarbeid var å sikre Frankrike gjennom å straffe Tyskland med gjeldsbyrden som fulgte den økonomiske gjenoppbyggingen av Frankrike.⁸³ USA avviste denne løsningen, og Frankrike så seg derfor nødt til å sikre seg selv fra økonomisk ruin ved å legge byrden over på Tyskland.⁸⁴ Når det ble klart for Frankrike at et økonomisk samarbeid var uaktuelt ønsket derfor finansminister Louis Klotz å etablere en kobling mellom krigsskadeerstatningen og den franske gjelden til USA. Hensikten med å opprette en slik kobling var at Frankrike ikke ønsket å betale det de skyldte USA, før Tyskland hadde betalt sin gjeldsandel til Frankrike. På denne måten ønsket Frankrike å skjerme sin økonomi fra å havne under en for stor gjeldsbyrde uten tilfredsstillende støtte fra krigsskadeerstatningen.⁸⁵ Forhandlingene med USA resulterte likevel i at en slik kobling mellom Frankrikes gjeld og den tyske krigsskadeerstatningen ikke ble etablert. USA var ikke interessert i å ta regningen for de europeiske statenes krigskostnader, og ønsket derfor gjelden tilbakebetalt i sin helhet.⁸⁶ Dermed ble Frankrike avhengig av krigsskadeerstatningen fra Tyskland for å kunne betjene sin egen gjeld.⁸⁷

Etter krigen måtte også Frankrike håndtere den økende inflasjonen. Under krigen hadde inflasjonen i Frankrike til en viss grad vært stabil gjennom kontrollordninger mellom de allierte, som skulle hindre nettopp inflasjon.⁸⁸ Verdensøkonomien var blitt svært ustabil etter krigen, og særlig inflasjonen hadde blitt problematisk å håndtere.⁸⁹ I etterkant av krigen hadde den franske valutaen, franc, mistet mye av sin verdi. Under krigen var 5.45 franc verdt det samme som en dollar, men i april 1920 hadde denne prisen steget til 17.08 franc for en dollar.⁹⁰ Dette resulterte i en svekket kjøpekraft for Frankrike, som i tillegg hadde problemer med å betjene sin gjeld og å gjenoppbygge de ruinerte landområdene. I 1921 var den økonomiske situasjonen i Frankrike desperat, og behovet for kapital var stort.

⁸² Tooze 2014: 291

⁸³ Tooze 2014: 291

⁸⁴ Tooze 2014: 298

⁸⁵ Trachtenberg 1979: 29

⁸⁶ McDougall 1978: 75

⁸⁷ Trachtenberg 1979: 31

⁸⁸ McDougall 1978: 76

⁸⁹ Schuker 1988: 19

⁹⁰ Tooze 2014: 355

Krigsskadeerstatningen fra Tyskland var for ustabil til å dekke Frankrikes økonomiske behov.⁹¹

Prislappen på kostnadene for rekonstruksjonen av Nord-Frankrike hadde allerede vokst til 90 milliarder franc, som det var ventet at Tyskland skulle dekke gjennom krigsskadeerstatningen. På grunn av Tysklands ustabile økonomiske situasjon ble derfor denne byrden lagt over på det franske budsjettet.⁹² Etter hvert som den økonomiske situasjonen i Tyskland forverret seg, fikk spørsmålet om reduksjon av den tyske gjelden fornyet oppmerksomhet. Det ble tydeligere og tydeligere for hver måned som gikk at Tyskland ikke var i stand til å håndtere gjeldsmengden sin, noe også den franske statsministeren, Raymond Poincaré, erkjente i 1922.⁹³ For Frankrike var det likevel uaktuelt å vurdere en reduksjon av krigsskadeerstatningen uten at Frankrikes egen gjeld ble redusert. Konsekvensene av en reduksjon av den tyske gjelden var at Frankrike ville stått igjen med mer gjeld etter fredsoppgjøret enn Tyskland, hvilket var uakseptabelt for en stat som hadde gått seirende ut av krigen.⁹⁴ Videre ble Tyskland gjentatte ganger beskyldt av franske politikere for å bevisst føre en dårlig økonomisk politikk for å unngå betalingen av krigsskadeerstatningen. Inflasjonen som rammet Tyskland hardere enn Frankrike etter krigen, ble av den franske diplomaten Jacques Seydoux sett på som en måte for Tyskland å unndra seg betalingene.⁹⁵ Resultatet var en sterk misnøye fra fransk side. Som nevnt innledningsvis, har Marks understreket det franske synspunktet i sin argumentasjon for at Tysklands problem ikke var kapasiteten til å betale, men heller deres vilje.

Hvilken rolle spilte den franske strategien i forkant av Ruhr-okkupasjonen?

Dette kapittelet har belyst Frankrikes utenrikspolitiske og økonomiske forutsetninger og målsetninger i perioden 1918–1923. Frankrikes utenrikspolitiske situasjon var etter krigen preget av en overhengende frykt for en fornyet tysk aggresjon. En av Frankrikes viktigste mål med forhandlingene i Versailles var derfor å skape et nytt grunnlag for landets sikkerhet. Opprinnelig ønsket Frankrike å videreføre alliansen fra krigen, som løsning på sikkerhetsproblemet. Hverken USA eller Storbritannia, som for øvrig ikke hadde de samme forutsetningene, ønsket å fornye alliansen. Frankrike var derfor nødt til å se etter andre

⁹¹ Tooze 2015: 371

⁹² McDougall 1978: 226

⁹³ McDougall 1978: 199

⁹⁴ McDougall 1978: 199

⁹⁵ McDougall 1978: 171

løsninger. En okkupasjon av Rhinland ble derfor svært viktig for Frankrikes sikkerhet, og okkupasjonen kunne derfor i teorien være så lenge Frankrike ønsket, dersom de på noen som helst måte følte seg truet.

Samtidig som Frankrike forsøkte å løse de forsvarspolitiske utfordringene etter krigen, stod de i en problematisk økonomisk situasjon. Økonomiske kontrollordninger som hadde holdt den franske valutaen relativt stabil gjennom krigen ble ikke forlenget av Frankrikes allierte.

Forslag om reduksjon av gjeld mellom de allierte ble kontant avslått av USA, og forsøk på å koble den franske gjelden til USA med Tysklands krigsskadeerstatning til Frankrike lyktes heller ikke. Dette skapte problemer for Frankrike som, i tillegg til inflasjon, måtte håndtere budsjettproblemer knyttet til rekonstruksjonen av Nord-Frankrike. Krigsskadeerstatningen viste seg ikke å være den stabile tilførselen av kapital som de franske politikerne hadde sett for seg. Konsekvensen var at Frankrike måtte se til planene for en Ruhr-okkupasjon, som man håpet ville generere nok kapital til å drifte gjenoppbyggingen av Frankrike.

Konsekvensene av Frankrikes Rhinland-strategi og forhandlinger om krigsskadeerstatningen var at Frankrike ble beskyldt for å være hevnjerrige og urettferdige.⁹⁶ Dette kapitlet har derimot belyst Frankrikes bakgrunn for strategien som ble ført. Frankrikes viktigste mål med forhandlingene var å videreføre samarbeidet med Storbritannia og USA, ikke å knekke Tyskland fullstendig, slik historien ofte har blitt fremstilt.

⁹⁶ Trachtenberg 1979: 53

Kapittel 4: Tysk økonomisk politikk

Drøyt elleve måneder etter at franske og belgiske tropper marsjerte inn i Ruhr var den økonomiske situasjonen i Tyskland desperat. Inflasjonen hadde vokst ut av proporsjoner, og man hadde aldri sett lignende i historien.⁹⁷ I forkant hadde de tyske politikerne i nærmere tre år forsøkt å håndtere konsekvensene av fredsoppgjøret i 1919. Tyskland måtte forholde seg til en fredsavtale som sterkt begrenset deres ressursgrunnlag og handlingsfrihet. De tyske politikerne måtte derfor sørge for økonomisk vekst på nye premisser. De måtte være i stand til å finansiere krigsskadeerstatningen de skyldte Frankrike, samtidig som de skulle gjenoppbygge sin egen økonomi etter flere år i krig. Situasjonen i Tyskland var derimot svært preget av økonomiske problemer som følge av blant annet krigsskadeerstatningen, inflasjon og underskudd i handelsbalansen. Dette resulterte i den nevnte forespørselen om et moratorium på betalingene til de allierte, for å stabilisere den tyske økonomien.

På bakgrunn av dette er kapitlets sentrale spørsmål derfor: Hvilken rolle spilte Weimarrepublikkens økonomiske politikk i årene før Ruhr-okkupasjonen? For å besvare dette spørsmålet skal søkelyset rettes mot de tyske politikernes håndtering av den økonomiske politikken i årene 1918–1923. De foregående kapitlene har belyst hvordan Versaillestraktaten medførte flere konsekvenser for Tyskland etter første verdenskrigs slutt i 1918. Videre har det blitt vist hvordan de franske politikerne forsøkte å sikre Frankrikes økonomiske gjenoppbygning og deres fremtidige sikkerhet, i lys av forhandlingene som hadde foregått i Versailles. Da Frankrike etter hvert tok beslutningen om å okkupere Ruhr, ble dette gjort på bakgrunn av franske beskyldninger om at Tyskland bevisst forsøkte å unngå, samt redusere byrden av krigsskadeerstatningen. Tyskland ble også beskyldt for å sabotere sin egen økonomi gjennom en hensynsløs økonomisk politikk. Dette kapitlet vil i tillegg belyse hendelsesforløpet før Ruhr-okkupasjonen i et tysk perspektiv. Ved å belyse den tyske økonomiske politikken fra 1918 til 1923 vil det bli lagt et grunnlag for videre diskusjon rundt påstandene som ble fremmet av Frankrike om den tyske økonomiens rolle i hendelsene.

Handelsbalanse og budsjett

Tysklands handelsbalanse var i 1920 negativ. Det betydde at Tyskland importerte mer enn landet eksporterte.⁹⁸ Konsekvensene av dette var at Tyskland ikke hadde plass i budsjettet til å

⁹⁷ Fergusson 2010: 1-2

⁹⁸ Fergusson 2010: 34

betale krigsskadeerstatning uten å øke de statlige inntektene betraktelig. I 1913 lå Tysklands statlige inntekter på omtrent 52 milliarder mark, mens de i perioden 1918–1921 varierte fra 32 til 40 milliarder mark.⁹⁹ Å øke eksporten av varer til utlandet ville vært en naturlig løsning på et slikt underskudd, men det var lettere sagt enn gjort. For å øke eksporten var man avhengig av markeder å eksportere til, slik Storbritannia kunne vært, men også Storbritannia hadde underskudd i sin handelsbalanse.¹⁰⁰ Tyske politikere argumenterte for at industrien ville få problemer med en økning i eksport på grunn av Versaillestraktaten. Tapet av ressurser og industri, men også tapet av viktig infrastruktur, som for eksempel handelsskip, førte til at en økning i eksport ville bli vanskelig.¹⁰¹ Videre var det også politiske utfordringer ved den økonomiske situasjonen. For å øke produktiviteten ønsket enkelte partier å reversere endringer i sosiallovgivningen som ville gjort Tyskland mer konkurransedyktige i eksportmarkedet. Dette var likevel urealistisk ettersom det sosialdemokratiske partiet var størst i Tyskland.¹⁰² Skattlegging var en annen naturlig løsning på budsjettproblemene, men en dobling i skattesatsene ble ansett som svært urealistisk.¹⁰³ Tyskland hadde riktignok gjort flere genuine forsøk på å reformere skattepolitikken uten særlig suksess. Dette skyldtes delvis at reformene som ble gjennomført overvældet byråkratiet, i tillegg til at skattepolitikken rammet folk i ulike sosioøkonomiske situasjoner skjevt. Videre gjorde inflasjonen i Tyskland at å holde tilbake skattebetalinger, for så å betale seinere førte til en lavere kostnad ettersom pengene gradvis mistet verdi.¹⁰⁴ Ettersom hverken skatteinntekter eller en økning i eksport var realistiske alternativer for de tyske politikerne ble inflasjon utveien. Inflasjon som løsning på Tysklands budsjettproblemer ble dermed en minste motstands vei.¹⁰⁵ Kort tid senere hadde inflasjonen også spist opp store deler av den tyske nasjonale gjelden, ikke medregnet krigsskadeerstatningen.¹⁰⁶

Den tyske økonomien, 1914–1923

Før utbruddet av første verdenskrig i 1914 var en italiensk lira, en fransk franc og en britisk shilling verdt omtrent det samme som en tysk mark. I november 1923 kostet derimot en av

⁹⁹ Tooze 2014: 369

¹⁰⁰ Marks 2013: 646

¹⁰¹ Ferguson 1998: 403-404

¹⁰² Tooze 2014: 371

¹⁰³ Fergusson 2010: 34

¹⁰⁴ Feldman 1997: 348

¹⁰⁵ Tooze 2014: 371

¹⁰⁶ Fergusson 2010: 34

hver av disse valutaene omtrent en billion tyske mark.¹⁰⁷ Denne devalueringen av den tyske valutaens verdi illustrerer den økonomiske situasjonen i Tyskland mellom 1914 og 1923, som kom fullstendig ut av kontroll. Den tyske inflasjonen, som etter hvert utviklet seg til å bli astronomisk, hadde sitt opphav i første verdenskrig.¹⁰⁸

Før krigen var gullstandarden det rådende økonomiske systemet i verden. Gullstandarden var et økonomisk system som skulle sørge for at stater måtte ha et visst forhold mellom pengemengden i sirkulasjon, og gullreserven i sentralbanken. Når krigen brøt ut i 1914 ble dette systemet suspendert i mange land, også i Tyskland, både for at staten skulle kunne finansiere krigføringen, og for å beskytte Tysklands gullreserver.¹⁰⁹ Tysklands krigføring ble, i likhet med i Frankrike, finansiert gjennom lån. Forskjellen var derimot at flere av lånene som ble tatt opp i Tyskland i stor grad ble finansiert ved at den tyske sentralbanken trykket flere penger.¹¹⁰ Skattlegging spilte en svært liten rolle i finansieringen av den tyske krigføringen og dekket ikke de ekstra kostnadene ved krigen. Pengemengden i sirkulasjon ble femdoblet mellom 1913 og 1917. Bakgrunnen for disse beslutningene var i hovedsak ikke økonomiske hensyn, men av politiske hensyn. Det var ikke før krigens slutt at konsekvensene av den økonomiske politikken under krigen ble kjent.¹¹¹

En britisk shilling var, som nevnt, verdt omtrent det samme som en mark i 1913. Ettersom et pund tilsvarte 20 shilling, tilsvarte et pund også omtrent 20 mark. Etter krigens slutt i 1918 var et britisk pund verdt 43 mark. Kort tid i forkant av forhandlingene i Versailles var verdien på en mark 60 i forhold til et pund, men kun få måneder senere hadde verdien falt kraftig og lå på 185 mark mot et pund.¹¹² Utviklingen som fant sted illustrerer inflasjonsprosessen i Tyskland fra krigens utbrudd fram til utgangen av 1919, en periode som senere ble ansett som relativt stabil i forhold til utviklingen fra 1922 til 1923.¹¹³ Pengemengden i sirkulasjon økte også i etterkant av krigen som følge av politikken som ble ført, hvor mengden sedler i forhold til mynter også økte. Praksisen med å ha mynter i sirkulasjon som foretrukket betalingsmiddel var en grunnstein i gullstandarden, som i hele Europa var suspendert etter krigen.

¹⁰⁷ Fergusson 2010: 1

¹⁰⁸ Feldman 1997: 25

¹⁰⁹ Fergusson 2010: 9

¹¹⁰ Fergusson 2010: 10

¹¹¹ Fergusson 2010: 11

¹¹² Fergusson 2010: 16

¹¹³ Fergusson 2010: 16

1920 var preget av at den tyske valutaen svingte både opp og ned, hvor verdien varierte mellom 152 og 230 mark mot et pund.¹¹⁴ På samme tid hadde både USA og Storbritannia satt i gang en deflasjonspolitikk for å håndtere inflasjonen i landene etter krigen. Slik politikk var derimot politisk kostbart, og et skjørt demokrati som Tyskland ville sannsynligvis ikke håndtert konsekvensene.¹¹⁵ Mot slutten av 1920 begynte samtale mellom Tyskland og de allierte, for å fastsette krigsskadeerstatningens totalsum. Den sittende regjeringen i Tyskland falt som følge av Londonultimatomet, og ble erstattet av Joseph Wirths regjering i 1921.¹¹⁶ Wirths regjering ble kjent for sin «fulfilment policy», en politikk som gikk ut på at Tyskland skulle forsøke å betale erstatningen etter beste evne. Videre håpet de tyske politikerne at en slik politikk ville synliggjøre for de allierte hvordan Tysklands økonomi ikke var sterk nok til å håndtere den byrden krigsskadeerstatningen la på det tyske budsjettet.¹¹⁷ Wirth og hans regjering fikk sammen med den nye ministeren for gjenoppbygning og senere utenriksminister i Tyskland, Walter Rathenau, betalt de første avdragene på krigsskadeerstatningen. Betalingene resulterte i at den tyske valutaen fortsatte å falle i verdi, som en direkte konsekvens av tiltakene som ble gjort for å muliggjøre betalingene.¹¹⁸ I oktober 1921 hadde den tyske valutaen falt til 600 mark mot et pund og det statlige budsjettet viste få tegn til endring på den negative trenden. Rundt en måned senere hadde verdien falt ytterligere, til 1040 mark mot et pund¹¹⁹ Ved å trykke mer penger for å løse betalingsproblemene skapte man, på grunn av valutaens svekkede kjøpekraft, et fornyet behov for mer penger. Dette ledet Tyskland inn i en ond sirkel som gjorde at trykningen av penger først skapte problemene, og deretter ble eneste utvei fra problemene.¹²⁰

Det ble tidlig klart for Wirth at Tyskland kom til å slite med å overholde de kommende betalingsfristene i januar og februar i 1922, men likevel ønsket han å finne måter å gjennomføre betalingene, slik at det ville åpenbare seg for de allierte hvorfor en «fulfilment policy» i realiteten ikke var mulig.¹²¹ Tyskland ba derfor om en midlertidig utsettelse på betalingene. Resultatet ble Cannes-konferansen i januar 1922, hvor Tysklands økonomiske fremtid ble diskutert. Den daværende franske statsministeren Aristides Briand ble erstattet av Raymond Poincaré, underveis i konferansen. Poincaré ble valgt på bakgrunn av hans

¹¹⁴ Fergusson 2010: 33

¹¹⁵ Feldman 1997: 211

¹¹⁶ Feldman 1997: 309

¹¹⁷ Feldman 1997: 357

¹¹⁸ Fergusson 2010: 39

¹¹⁹ Fergusson 2010: 51-53

¹²⁰ Fergusson 2010: 46

¹²¹ Feldman 1997: 358

uforsønlige innstilling overfor Tyskland. Han mente tyskerne bevisst saboterte betalingene av erstatningen.¹²² Konferansen resulterte i at Tyskland fikk et moratorium på to måneder, og det ble satt opp en ny plan for betalingen av krigsskadeerstatningen.¹²³ Samtidig hadde de allierte bedt Tyskland om å begrense trykningen av penger, noe Tyskland ikke tok til etterretning.¹²⁴ Selv med en utsettelse på to måneder forventet man, særlig etter ansettelsen av Poincaré, et Frankrike som ville stille strengere krav til Tyskland.¹²⁵ Utsettelsen på to måneder forandret svært lite for Tyskland. I realiteten ble problemene kun forskjøvet to måneder fram i tid.¹²⁶ Samtidig avviste Rathenau sterkt at den tyske pengepolitikken, med trykking av penger, kunne kobles til inflasjonen. Dette var ikke bare Rathenaus mening, men en holdning som ble delt av store deler av befolkningen. Rudolf Havenstein, president i den tyske sentralbanken, var også av samme oppfatning om at trykking av penger og inflasjon ikke hadde en sammenheng.¹²⁷

Den 12. juli 1922 måtte Tyskland, til tross for at Cannes-konferansen hadde redusert betalingene, be om en utsettelse på krigsskadeerstatningen. Denne gangen ba Tyskland om en utsettelse på to og et halvt år. Forespørselen gjaldt riktignok kun kontantbetalinger, og råvareleveransene skulle derfor fortsette.¹²⁸ Den samme sommeren hadde verdien på en mark falt ytterligere, og var på 2400 mark mot et pund.¹²⁹ I løpet av høsten 1922 hadde verdien falt til 34 000 mark mot et pund.¹³⁰ Resultatet av forespørselen ble en lang prosess hvor Tysklands økonomi ble plassert under overvåkning av de allierte og Reparations Comission.¹³¹ Det neste halvåret ble dermed en lang prosess hvor særlig Storbritannia og Frankrike diskuterte veien videre. Samme dag som Tyskland ba om et moratorium, satte Poincaré sammen en kommisjon for planleggingen av Ruhr-okkupasjonen.¹³² Frankrike, med Poincaré i spissen, var lite villige til å forhandle, mens Storbritannia viste større vilje til å forhandle. I august offentliggjorde Storbritannia at de var villige til å gi opp sine krav på krigsskadeerstatning, i tillegg til deler av de alliertes gjeld til Storbritannia, dersom USA fulgte etter og slettet Storbritannias gjeld til USA. I Frankrike ble dette forslaget mottatt med frustrasjon og

¹²² Fergusson 2010: 67

¹²³ Feldman 1997: 383

¹²⁴ Feldman 1997: 418

¹²⁵ Fergusson 2010: 68

¹²⁶ Fergusson 2010: 70

¹²⁷ Fergusson 2010: 70-71

¹²⁸ Fischer 2003: 23

¹²⁹ Fergusson 2010: 83

¹³⁰ Fergusson 2010: 117

¹³¹ Feldman 1997: 454

¹³² Feldman 1997: 455

sinne.¹³³ Videre uttrykte Storbritannia at de var villige til å gi Tyskland et moratorium, dersom Tyskland kunne vise til konkrete tiltak som ville stabilisere økonomien.¹³⁴ I halvåret som gikk, fra Tyskland ba om et moratorium til Frankrike okkuperte Ruhr, forverret forholdet mellom Storbritannia og Frankrike seg ytterligere. Til tross for flere konferanser førte forhandlingene ikke fram, skillet mellom Frankrike og Storbritannia hadde vokst, og Tyskland hadde ingen forslag som kunne avlede Poincaré.¹³⁵

«American reparations to Germany»

Dette kapittelet har hittil belyst Weimar-Tysklands økonomiske situasjon i perioden 1918–1923. Sentralt i denne redegjørelsen har Tysklands problemer med å betale krigsskadeerstatningen stått. Hvor delaktig krigsskadeerstatningen var i Tysklands problemer er derimot et omstridt tema i historieforskningen på Weimar-Tyskland. Stephen Schuker er en av historikerne som har argumentert for at Versaillestraktaten ikke var like streng og destruktiv ovenfor Tysklands økonomi som det har blitt hevdet tidligere, av blant annet Keynes. Schuker argumenterer for at Tysklands økonomiske problemer ikke lå i byrden av krigsskadeerstatningen, men heller politikernes håndtering av underskudd i handelsbalansen, ineffektiv skattepolitikk og en destruktiv pengepolitikk. Schuker argumenterer for dette synet på bakgrunn av hans analyse som viser at kapital strømmet inn til Tyskland i mellomkrigstiden, ikke motsatt vei.¹³⁶ Det betyr at Tyskland i realiteten aldri betalte krigsskadeerstatning til de allierte, men heller mottok penger, hovedsakelig fra USA.¹³⁷ I perioden 1919–1931, hvor Tyskland betalte krigsskadeerstatning, utgjorde kapitalstrømmene inn til Tyskland minimum 2,1 prosent av de statlige inntektene, etter at krigsskadeerstatningen var trukket fra. På bakgrunn av dette har Schuker døpt fenomenet «american reparations to Germany», ettersom USA i praksis betalte krigsskadeerstatningen for Tyskland.

Var den tyske økonomiske politikken avgjørende for Ruhr-okkupasjonen?

Dette kapittelet har belyst den tyske økonomiske politikken i årene etter fredsoppgjøret. Hensikten med dette var å belyse hvilken rolle Tysklands økonomiske politikk hadde i forkant

¹³³ Fischer 2003: 24

¹³⁴ Feldman 1997: 456

¹³⁵ Fischer 2003: 29

¹³⁶ Schuker 1988: 10

¹³⁷ Schuker 1988: 22

av Ruhr-okkupasjonen. Da Frankrike tok beslutningen om at en okkupasjon var nødvendig for å sikre franske interesser, ble dette gjort med bakgrunn i beskyldningene om at Tyskland bevisst førte en destruktiv økonomisk politikk for å unngå krigsskadeerstatningen. Strategien var å følge minste motstandsvei, noe som senere skulle vise seg å bli svært kostbart når inflasjonen i Tyskland kom ut av kontroll. Ettersom de tyske regjeringene i perioden bevisst trykket penger for å håndtere sin gjeld kan det argumenteres for at det er hold i Frankrikes beskyldninger. Tyskland ble advart av de allierte om at trykkingen av penger måtte stoppes, dette ble likevel ikke tatt til etterretning. Ettersom Havenstein og Rathenau ikke anså inflasjonen som en konsekvens av pengepolitikken kan det også argumenteres for at dette ikke var bevisst for å unngå krigsskadeerstatningen. Hvorvidt den tyske strategien var bevisst for å unngå krigsskadeerstatningen, eller ikke, er en kompleks diskusjon som vil tas videre i neste kapittel. Det er likevel ingen tvil om at metodene de tyske politikerne brukte for å håndtere krigsskadeerstatningen i perioden var svake.

Kapittel 5: Hva var bakgrunnen for Ruhr-okkupasjonen?

Innledningsvis presenterte jeg oppgavens problemstilling: Hvilke årsaker og forhold ledet opp til Ruhr-okkupasjonen i 1923? I dette kapittelet skal jeg samle argumentasjonstrådene og diskutere problemstillingen i lys av de argumentene og den informasjonen som er presentert i oppgaven. De foregående kapitlene i denne oppgaven har svart på problemstillingen ved å belyse ulike spørsmål knyttet til krigsskadeerstatningen, fransk utenriks- og økonomisk politikk, samt den tyske økonomiske politikken i perioden.

Var krigsskadeerstatningen for stor?

Denne oppgaven startet med en introduksjon til Versaillestraktaten, og hvordan den direkte og indirekte påvirket Europa etter fredsoppgjøret. Hensikten med å redegjøre for dette var å vise hva traktaten inneholdt av betingelser og krav mellom Tyskland og de allierte, og hvordan disse kan knyttes til Tysklands økonomiske problemer i årene etter fredsoppgjøret. Særlig spørsmålet om størrelsen på krigsskadeerstatningen er sentralt i denne diskusjonen, og hvorvidt denne var utenfor Tysklands kapasitet til å betale, eller ikke. Traktaten fikk i samtiden mye kritikk for å være for hard med Tyskland. Keynes, som argumenterte sterkt for at traktaten ikke bare ville knuse Tysklands økonomi, men også svekke resten av Europa, var frontfiguren for denne kritikken. Hans argumenter har i ettertid blitt plukket fra hverandre av økonomer og historikere, men til tross for dette er det fortsatt en bred opinion som holder fast ved synet om at Versaillestraktaten var den direkte årsaken til flere av mellomkrigstidens kriser.¹³⁸ Endringen i holdningene til hendelsene kom som en følge av at nye franske arkiver ble åpnet opp for offentligheten 1970-tallet.

Frankrike har ofte blitt beskyldt for å være hevngjerrige og urettferdige etter Versailleskonferansen, blant annet av Keynes. I kapittel 3 om Frankrikes motiver ved forhandlingene i Versailles belyste jeg hvordan Frankrikes strategi etter første verdenskrig var et resultat av ønsket om et sterkere samarbeid med sine allierte. Ønsket om samarbeid var Frankrikes viktigste politiske og økonomiske målsetning, men forslagene ble avvist av de allierte. Konsekvensene av dette var at Frankrike ble nødt til å endre sin strategi, noe som igjen førte til at særlig krigsskadeerstatningen ble viktig for Frankrikes økonomiske overlevelse. Marc Trachtenberg hevder at dette var et resultat av at Frankrike var for svake i perioden forhandlingene pågikk, i motsetning til påstandene om at de var hensynsløse og

¹³⁸ Marks 2013: 632

hevngjerrige. Frankrike var ifølge Trachtenberg for svake til å stå på egne ben, som en konsekvens av krigen.¹³⁹ Selv om Frankrike riktignok skulle motta størsteparten av krigsskadeerstatningen, var det ikke Frankrike ene og alene som hadde forhandlet fram summen til den størrelsen den til slutt ble i 1921. Kostnadene på rekonstruksjonen av Nord-Frankrike var beregnet til omtrent 62 milliarder mark, hvilket betydde at de franske politikerne var villige til å gå med på minimum 91 milliarder mark, fordelt mellom de allierte.¹⁴⁰ Når Storbritannia etter hvert involverte kostnadene for pensjoner til soldatene i forhandlingene, vokste anslagene for totalsummen dramatisk. Dette førte til at summen til slutt ble mye høyere enn Frankrikes minimumskrav. Her kan man ikke skylde på fransk hevngjerrighet. På bakgrunn av dette, argumenterer Gerald Feldman for at Storbritannia, i ettertid handlet mer irrasjonelt sammenlignet med Frankrike, enn tidligere antatt.¹⁴¹ Versaillestraktaten var et kompromiss mellom partene som deltok, og Frankrikes opprinnelige ønske om et moderat og forsonende fredsoppgjør ble satt til side etter at deres forslag ble avslått. Konsekvensene av dette var at Frankrike stod alene om å opprettholde Versaillestraktatens legitimitet, etter at den ble undergravd av Storbritannia. På denne måten ble Ruhr-okkupasjonen en forlengelse av kampen om krigsskadeerstatningen og traktatens legitimitet.

Da Londonultimatomet ble gitt til Tyskland i 1921 var gjelden delt opp, slik at 82 milliarder mark i praksis ikke eksisterte før Tysklands økonomiske kapasitet og stabilitet var tilfredsstillende. Dette førte til at summen i begynnelsen var mindre enn det så ut til ved første øyekast, og den var heller ikke urimelig stor i forhold til det Keynes hadde beregnet som Tysklands maksimale kapasitet.¹⁴² Ved å dele summen opp på denne måten tok de allierte høyde for at det ville ta noen år for Tyskland å gjenoppbygge økonomien. Den tyske frustrasjonen som oppstod over krigsskadeerstatningens størrelse kom av at den var mye større enn Tyskland forventet. Tyskland hadde kun gått med på å dekke kostnader direkte knyttet til ødeleggelsene i Nord-Frankrike og Belgia, og kostnadene som etter hvert ble lagt til var derfor i strid med det Tyskland hadde godkjent på forhånd.

Schuker argumenterer for at betingelsene som ble satt under forhandlingene i London, ville føre til en utgift tilsvarende 5,8 prosent av statlige inntekter for Tyskland i 1921. Denne summen ville tilsvart omtrent det samme som Frankrike gjennomsnittlig betalte til Tyskland

¹³⁹ Trachtenberg 1979: 53

¹⁴⁰ Tooze 2014: 292

¹⁴¹ Feldman 1997: 309

¹⁴² Schuker 1988: 16

etter den fransk-tyske krigens slutt i 1871, men var likevel relativt høy i forhold til andre historiske eksempler.¹⁴³ Marks brukte også den samme sammenligningen, som tidligere nevnt, i argumentasjonen for at summen ikke var for stor, men at det heller stod på Tysklands vilje til å akseptere konsekvensene av nederlaget etter krigen. Videre argumenterer Marks for at Tyskland var en av få stater, i likhet med Storbritannia, som stod igjen med en relativt intakt økonomi, som følge av krigen. På grunn av dette var Tyskland fortsatt den største industrielle makten i Europa, og en gjeldsbyrde ville derfor ikke være umulig å håndtere. I debatten om den tyske håndteringen av krigsskadeerstatningen hevder Schuker at diskusjonen delvis har et feil fokus. Han hevder at diskusjonen i for stor grad handler om pengene som ble utbetalt av Tyskland, og ikke den totale summen av betalingene som gikk begge veier.¹⁴⁴ Ved dette mener Schuker at Tyskland satt igjen med profitt, gjennom blant annet lån og utenlandske investeringer, etter at de selv hadde betalt krigsskadeerstatning. På bakgrunn av Schukers analyse er derfor hele diskusjonen om Tysklands kapasitet til å betale unødvendig, ettersom Tysklands gjeldsbyrde ble finansiert av USA.

Hvorfor betalte ikke Tyskland mer?

De foregående avsnittene har diskutert hvorvidt krigsskadeerstatningen var for stor, eller ikke, og hvordan den franske strategien kan knyttes til problemene som oppstod. Dersom krigsskadeerstatningen ikke var utenfor Tysklands kapasitet til å betale, slik den faglige konsensusen på feltet er, må man spørre seg hvorfor ikke Tyskland betalte mer enn de gjorde? Videre er man også nødt til å vurdere om det var noe hold i de franske beskyldningene om at Tyskland med vilje hadde sabotert sin valuta for å slippe unna krigsskadeerstatningen. Dersom man tar høyde for inflasjon, betalte Tyskland omtrent 21,5 milliarder mark, over perioden 1918–1931.¹⁴⁵ Denne summen var så vidt nok til å dekke det de allierte krevde av Tyskland innen fristen for forhandlingene i mai 1921. Påstandene om at Tyskland bevisst drev en destruktiv økonomisk politikk er, ifølge Feldman, misvisende. Han argumenterer for at Tyskland, til tross for dårlig økonomisk styring, gjorde genuine forsøk på å reformere den økonomiske politikken.¹⁴⁶ Tyskland hadde i perioden 1918–1924 store problemer med å håndtere inflasjonen, som etter hvert utviklet seg til fenomenet som populært blir kalt hyperinflasjon. Dette skyldtes, som vist ovenfor, at Tyskland trykket penger for å betjene sin

¹⁴³ Schuker 1988: 17-18

¹⁴⁴ Schuker 1988: 11

¹⁴⁵ Marks 1998: 367

¹⁴⁶ Feldman 1997: 344

gjeld. På grunn av dette skapte man en situasjon der man løste problemene ved å forstørre problemet ytterligere. Hvorvidt krigsskadeerstatningen bidro til å drive inflasjonen, eller ikke, er et komplekst tema. Feldman argumenterer for at det i stor grad var interne årsaker som bidro til å drive inflasjonen, slik som trykking av penger.¹⁴⁷ Likevel, kan man ikke se helt bort ifra at krigsskadeerstatningen spilte en rolle for inflasjonen i perioden. Videre poengterer Feldman at Tyskland forsøkte å håndtere inflasjonen, men i hvor stor grad kan diskuteres. Dessuten er det liten tvil om at de tiltakene som ble gjort hadde en utilstrekkelige effekt.

Hittil har vi sett bort ifra argumentet om at Tyskland mottok mer penger i perioden enn de betalte, så hvor ble det av disse pengene, og hvorfor betalte de ikke mer? Ifølge Schuker sørget den «amerikanske krigsskadeerstatningen til Tyskland» for at Tyskland kunne opprettholde en levestandard, som i utgangspunktet ikke kunne rettfærdiggjøres på bakgrunn av det tyske budsjettets tilstand.¹⁴⁸ Tyskland opprettholdt et relativt dyrt velferdsbudsjett i forhold til sine inntekter gjennom perioden, og et kutt i disse kostnadene kunne utvilsomt frigjort midler til krigsskadeerstatningen.

Hensikten med denne oppgaven var, som nevnt innledningsvis, å gå i dybden på årsakene og forholdene som lå til grunn for Ruhr-okkupasjonen i 1923. I oppgaven har jeg besvart problemstillingen ved å belyse hvordan konflikten utviklet seg fra ulike perspektiver. Versaillestraktaten og krigsskadeerstatningen stod sentralt i konflikten som til slutt endte i Ruhr-okkupasjonen. Traktaten rammet Tyskland på ulike måter, hvor spesielt krigsskadeerstatningens størrelse skapte sinne og frustrasjon i Tyskland, men også i Storbritannia. Skaperne av traktaten mottok mye kritikk i samtiden, men i ettertid har holdningene til traktaten endret seg, til Frankrikes fordel. Fra det franske perspektivet handlet Versaillestraktaten og den påfølgende konflikten om landets overlevelse. Den første verdenskrigen hadde vært kostbar for Frankrike som desperat trengte en løsning på den økonomiske situasjonen sin etter krigen, noe de ikke fikk fra sine allierte. Tysklands svært ustabile økonomi skapte en desperasjon i Frankrike som etter hvert ble avgjørende for utfallet av den diplomatiske krisen. Videre har denne oppgaven belyst hvordan Tysklands økonomiske politikk i perioden etter krigen ruinerte den tyske valutaen. Tysklands strategi for å håndtere krigsskadeerstatningen skapte en situasjon der kontinuerlig trykking av penger ble løsningen på betalingsproblemene, til tross for at USA i praksis betalte krigsskadeerstatningen for Tyskland. Til tross for flere forsøk på å kontrollere inflasjonen maktet ikke de tyske

¹⁴⁷ Feldman 1997: 418

¹⁴⁸ Schuker 1988: 11

politikerne å håndtere problemet. Trykking av penger for å håndtere betalingsproblemer kan neppe sies å ha vært en konstruktiv løsning på Tysklands problemer. Den tyske valutaen endte etter hvert i en total kollaps som gjorde behovet for en revidering av Versaillestraktaten nødvendig.

Bakgrunnen for Ruhr-okkupasjonen er, som denne studien har vist, svært kompleks. Historieskrivningen har endret seg over det drøye århundret som har gått siden hendelsene fant sted. Den tidligere oppfatningen om at Frankrikes hevngjerrighet var avgjørende for Versaillestraktatens utfall er ikke lenger holdbar. Tysklands strategi var minste motstandsvei, noe som senere skulle vise seg å bli svært avgjørende for den tyske valutaens kollaps og den påfølgende okkupasjonen. Hva som ville skjedd om Tyskland hadde valgt en annen vei vil kun være spekulasjon. Det er likevel ikke utenkelig at hendelsesforløpet hadde gått annerledes om Tyskland hadde valgt en annen strategi.

Litteraturliste

- Bariéty, J. (1998). France and the politics of steel, from the Treaty of Versailles to the International Steel Entente, 1919–1926. I R, Boyce (Red.), *French foreign and defence policy, 1918–1940* (s. 30–48). London: Routledge
- Feinstein, C. H., Temin, P. & Toniolo, G. (1997) *The European Economy Between the Wars*. New York: Oxford University Press
- Feldman, G. D. (1997). *The Great Disorder: Politics, Economics, and Society in the German Inflation, 1914–1924*. New York: Oxford University Press
- Ferguson, N. (1998) The Balance of Payments Question: Versailles and After. I M. F. Boemeke, G. D. Feldman & E. Glaser (Red.), *The Treaty of Versailles: A reassessment after 75 years* (s. 401–440). Cambridge: Cambridge University Press
- Fergusson, A. (2010). *When money dies: The nightmare of the Weimar hyperinflation*. London: Old Street Publishing
- Fischer, C. (2003). *The Ruhr Crisis, 1923–1924*. New York: Oxford University Press
- Keiger, J. F. V. (1998). Raymond Poincaré and the Ruhr crisis. I R, Boyce (Red.), *French foreign and defence policy, 1918–1940* (s. 49–70). London: Routledge
- Keynes, J. M. (1919) *The Economic Consequences of the Peace*.
- Marks, S. (1998). Smoke and mirrors: In Smoke-Filled Rooms and the Galerie des Glaces. I M. F. Boemeke, G. D. Feldman & E. Glaser (Red.), *The Treaty of Versailles: A reassessment after 75 years* (s. 337–370). Cambridge: Cambridge University Press
- Marks, S. (2013). Mistakes and myths: The allies, Germany and the Versailles treaty, 1918–1921. *The Journal of Modern History*, 85(3), 632–659
- McDougall, W. A. (1978). *France's Rhineland Policy, 1914–1924: The last bid for a balance of power in Europe*. New Jersey: Princeton University Press
- Schuker, S. (1988). *American 'reparations' to Germany*. New Jersey: Princeton University Press
- Stevenson, D. (1998). French War Aims and Peace Planning. I M. F. Boemeke, G. D. Feldman & E. Glaser (Red.), *The Treaty of Versailles: A reassessment after 75 years* (s. 87–109). Cambridge: Cambridge University Press

Stolper, G. (1940). *The German Economy, 1870–1940: Issues and Trends*.

Tooze, A. (2014). *The Deluge: The great war and the remaking of global order, 1916–1931*.
London: Penguin books

Trachtenberg, M. (1979). Reparations at the Paris Peace Conference. *The Journal of Modern History*, 51(1), 24-55

Trachtenberg, M. (1981). Poincaré's deaf ear: The Otto Wolff affair and french Ruhr policy, August-September 1923. *The Historical Journal*, 24(3), 699-707

